

Hillel Ticktin: Till Leo Trotskij's försvar

[Recension av Robert Services *Trotsky: a biography*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2009. Från London Book Club, 25 februari 2010.]

Bob Services bok om Leo Trotskij har recenserats i vida kretsar både till vänster och höger.

Kanske en av de bästa recensionerna är av Paul Le Blanc (*Trotskij lever!* på marxistarkiv.se). Han klargör det mesta som behövs i en kunnig översikt: att boken har en noggrann notapparat med många detaljer som är användbara och en del som är nya, att ett antal påståenden är slarviga, och att Service verkar drivas av ett politiskt program som liknar programmet på den forskningsinstitution där han utförde mycket av sitt arbete med denna bok – Hoover-institutionen som är känd för sina forskares högeråsikter.

Le Blanc tar itu med en del av de påståenden som gjorts på radio och TV: att detta är den första omfattande biografi om Trotskij som inte skrivits av en trotskist. Det är välbekant att ryssen Volkogonov skrev en kritisk biografi för cirka 10 år sedan, men Service utesluter ryssar i sina skrivna anspråk på författarskap, om än inte i intervjun med Radio 4 i Storbritannien. Det är naturligtvis nonsens och Le Blanc åberopar exemplen Payne, Segal och Carmichael.

Boken har ett bra flyt och håller kvar läsarens uppmärksamhet. Men skälen är bara delvis hans förtjänst. *Trotsky: a biography* är ytlig. Den har en akademisk form men är inte lärd, oavsett vad den annars må vara. Service gör påstående efter påstående om Trotskij's motiv, Trotskij's egenskaper, Trotskij's nyskapande förmåga, hans intellektuella förmåga (för att inte tala om hans förmåga som älskare) – allt utan tillräckliga referenser eller argument.

Han slår redan i början fast sin grundläggande tes – att Trotskij tillhör alla tiders stora mördare tillsammans med Hitler och Stalin. Trotskij, hävdar Service, var en våldsam man. För det andra påstår han att Trotskij gjorde karriär genom politiken, men var en *posör*, och en arrogant, kall, förment ledare.

Hans egen beskrivning av Trotskij's historia lyckas inte underbygga dessa teser. Han visar att Trotskij avvisade Lenins erbjudande om att bli premiärminister och diverse andra framstående poster och bara motvilligt blev krigskommissarie. Den enda del av boken där det inte finns ständiga spydiga anmärkningar och som bryter den populära stalinistiska beskrivningen att Trotskij inte spelade någon roll, är delen om inbördeskriget, där Service i detalj visar att Trotskij byggde upp Röda armén och var avgörande för dess slutgiltiga seger. Han visar ännu tydligare på Trotskij's mod och hans militära skicklighet och anför hans betydelse för Petrograds försvar.

Terrorism

Men han gör gällande att Trotskij var en del av bolsjevikernas brutalitet och terrorism. Han pekar på det faktum att Trotskij inte upphävde Stalins godtyckliga avrättningar i Petrograd. Med tanke på bitterheten mellan dem finns det all anledning att tro att Stalin inte hade lytt order, som han hade gjort tidigare, och därmed orsakat en kritisk brytning vid en tidpunkt på bolsjevikernas situation var desperat. Även om detta är ett antagande så kan vi inte så lättvindigt ge Trotskij skulden för Stalins handlingar. Mer allvarligt är Services användning av Trotskij's försvar av terrorismen i *Kommunismen och terrorn*.

Varje vetenskapsman som läser Trotskij's kapitel om terror i denna bok inser att ordet inte används på samma sätt som det används idag med syftning på terroristgrupper som IRA eller al-Qaida. I bokens inledning fördömer Trotskij uttryckligen terror av denna sistnämnda sort. Han hade gjort det

mycket tidigare med hänsyftning på anarkistiska grupper. I det aktuella kapitlet använder Trotskij "terror" i samma betydelse som det ryska ordet *ushas*, som först och främst syftar på skräck och fasa. Han argumenterar att skräck är en nödvändig del i tider av krig, i synnerhet inbördeskrig. Han säger också, att eftersom det är krig så dödas och avrättas människor, speciellt när regimen själv står på spel, och att de vita själva var särskilt brutala.

Det går inte att bestrida. 70.000 judar dödades i pogromer som anstiftades av de vita. Den vita terrorn efter Pariskommunen och efter 1905 visade på alternativet. Sedan dess har vi bevittnat högerns och yttersta högerns extrema brutalitet vid många tillfällen – där Grekland, Argentina, Chile, och i fallet det brittiska imperiet Kenya, är bra exempel under efterkrigstiden. Högerns brutalitet rättfärdigar inte att vänstern gör samma sak och man får hoppas att det aldrig kommer att hända igen. Men det har inte med frågan att göra.

Den fråga som Trotskij ställde var huruvida det går att föra ett krig på ett socialistiskt sätt, där hierarki ersätts av entusiasm, och rädsla och övertygelse ersätter inspärning och avrättning. Att ställa frågan är att besvara den. Under kapitalismen är krig lika med krig och socialister kan bara förändra deras karaktär i mycket begränsad omfattning. Vid den aktuella tidpunkten genomfördes Första världskriget under de gamla beprövade reglerna, som innefattade att skjuta desertörer, och ingjuta skräck i underordnade och fiender. Trotskij accepterade dessa regler såsom varande de som mest sannolikt skulle leda till framgång. Ingen kallade det terrorism även om senare generationer mycket väl kan göra det.

Kort sagt har Bob Service rapat upp den vanliga kritiken mot Trotskij, vilket han har all rätt att göra, men utan en nödvändig vetenskaplig diskussion av frågan. Oavsett vad man tycker om frågan själv så har Service fullständigt misslyckats med att underbygga sitt argument att Trotskij befann sig i samma division som Stalin och Hitler. Trotskij beordrade varken direkt eller indirekt mord av folkmassor, även om han verkligen gav tillstånd till avrättningar och fängslanden. Om han och bolsjevikerna hade haft den åsikten så skulle de ha förlorat inbördeskriget.

Historiska perioder där miljontals människor dödades, som under Stalin, orsakades inte av en enda galen person, oavsett hur brutal och mäktig denne var, utan av själva systemets instabilitet och irrationella egenskaper. Sju miljoner dog under inbördeskriget, men man kan inte tillskriva något särskilt stort antal av dessa till Trotskij, medan det går att visa att bara en liten del av det antalet hade dött utan den utländska interventionen.

Bolsjevikerna vann inbördeskriget, i stor utsträckning tack vare hur Trotskij genomförde det, men ödeläggelsen, de massiva förlusterna av revolutionär personal, tillsammans med utmattningen och de oundvikliga besvikelserna, lade i själva verket grunden till den senare stalinistiska kontrarevolutionen. De första stegen fram mot socialismen kommer alltid att bli svåra, men att genomföra ett krig med hjälp av kapitalistiska hierarkier både inom armén och befolkningen under krigskommunismen kunde inte annat än demoralisera befolkningen. Det är därför den tidens vänsteropposition – militär- och arbetaroppositionen – var så aggressiva i sina krav på förändring.

Ända sedan dess har frågan varit öppen. Det är svårt att se att Lenin och Trotskij hade fel i att alternativet skulle ha varit en upprepning av Pariskommunen med högerns fruktansvärda krossande av den. De tog en chans och de förändrade världen. Den ryska revolutionens framgång med alla sina brister förändrade världen för alltid, och den gick in i en utdragen och blodig övergångsprocess. Service kan givetvis inte inse detta eftersom hans bok är en tråkig lunk som är tom på idéer men proppfull av spydiga anmärkningar.

Intellektuell

På ett plan är denna bok Hamlet fast utan prinsens. Den försöker gå igenom Trotskijs liv på flera plan, i synnerhet hans personliga liv. Det finns till och med ett kapitel om hans sexuella affärer,

inklusive ett intimt citat ur ett brev från Trotskij till hans hustru om detta ämne. Precis som med alla Trotskijs sidor finner Service att han är egocentrisk även i fråga om kärlek. Det kanske kan vara obscent och locka folk att läsa boken, men det är ovidkommande för att förstå människan.

Det beror delvis på att Trotskij framförallt var en intellektuell som gav avgörande bidrag till marxismen och till tänkandet i allmänhet, och delvis på att Trotskij blev ett levande förkroppsligande av själva den ryska revolutionen. Men om Trotskij hävdade det ena eller det andra eller genomförde en viss handling, så lyckas Service alltid hitta en motbudande tolkning. Om han hade gjort motsatsen och alltid presenterat Trotskijs handlingar i ett positivt ljus så kunde han ha anklagats för att vara medhjälpare eller författare av en helgonbiografi. Poängen är att varje forskare värd namnet borde titta på alla sidor och tolkningar för att bedöma verkligheten. Men det är uppenbart att det inte är syftet med boken.

I detta sammanhang upptäcker Service att Trotskij inte var någon intellektuell – eller åtminstone inte alls nyskapande, och därmed finns det ingen anledning att diskutera hans teorier eftersom det inte finns några att diskutera. Om Service själv varit en bättre utbildad intellektuell så kunde det blivit en diskussion, men det är tydligt att han förstår lika mycket av marxismen som Winston Churchill eller greve Bismarck. Det är inte lätt att förstå marxismen, speciellt inte idag, och för en som förkastar hela teorin är det troligen omöjligt att förstå dess analytiska styrka. Av det följer att en sådan person inte fullt ut kan förstå det marxistiska tänkandets utveckling. Tyvärr försöker Service tackla frågan genom att tala om Trotskij, filosofi och Sidney Hook, och om James Burnham och Max Shachtman utan att presentera debattens innebörd, eller uppenbarligen utan att vara medveten om att Trotskij hade skrivit om marxistisk filosofi ett flertal gånger under sitt liv innan denna händelse.

Men marxismen är framförallt en politisk-ekonomisk analys som används för att förstå världen för att desto bättre kunna förändra den. I detta avseende var Trotskijs bidrag nyskapande. Häpnadsväckande nog begränsar Service begreppet och teorin om den permanenta revolutionen till den förenklade tanken att arbetarna skulle gripa makten i Ryssland. I själva verket hade Marx ända sedan 1848 argumenterat att revolutionen blev permanent först när arbetarklassen grep makten. Som Marx framställde det befann sig arbetarklassen i kapitalismen men var inte en del av kapitalismen. (Man bör notera att Marx och Trotskij talar om kollektivet, klassen, och inte de enskilda arbetarna.) Som ett resultat av det finns det en ständig och ihållande kraft som destabiliserar samhället. Det kan leda till olika sorters uppror och olika klasser som försöker gripa makten, men först när arbetarklassen tar makten stabiliseras samhället. Detta är att hävda både att samhällets politiskt ekonomiska struktur leder till en revolution och att arbetarklassen kräver en revolution.

Trotskij tog denna uppfattning och tillämpade den på en del av världen som var underordnad kapitalismen men utan kapitalismens politiska former, och hävdade att det inte längre var möjligt med några andra framgångsrika uppror eller revolutionsförsök än arbetarklassens uppror. Borgarklassen var inte längre beredd att kämpa för sina egna krav. Marx och Engels hade gått halvvägs när de talade om att den tyska borgarklassen inte längre hade lust att kämpa. Borgarklassen var rädd för att de skulle släppa lös den socialistiska revolutionens tiger och föredrog följaktligen att behålla de privilegier de redan hade.

På ett plan var det ointressant vad de personer som grep makten i arbetarklassens namn hade för bakgrund (det vill säga de kunde vara soldater eller av bondehärkomst), så länge de handlade i klassens intressen. Under den engelska revolutionen var likaledes den klassbakgrund som personerna i Långa parlamentet hade ovidkommande för vilka klasskrafter de representerade. Trotskij hade rätt mot Lenins uppfattning före 1917, eftersom Lenin underskattade borgarklassens feighet och böndernas kortsiktighet. Trotskijs uppfattning underminerade frågeställningen eftersom den permanenta revolutionen inte var en ogrundad åsikt utan en inneboende tendens som fanns inbyggd i kapitalismens struktur, och som Trotskij hade iklätt begreppet en förfallande kapitalism. Det sist-

nämnda var något som Lenin gjorde till sitt, om än först 1917. Det var alltså inte förvånande att Lenin höll med Trotskij mot sitt eget tidigare jag.

Den permanenta revolutionen går också att tillämpa på perioden efter 1917-1922, då Trotskij gör två viktiga teoretiska upptäckter. Han hävdar att det socialdemokratiska förräderiet 1918-1919 öppnade en ny övergångsperiod mellan kapitalismen och socialismen. Han jämför nutiden med Machiavellis tid. För det andra hävdar han att det hade ägt rum en kontrarevolution i Sovjetunionen under Stalin och att en ny samhällsgrupp hade gripit makten. Under detta fanns det nya samhällets dynamik kvar och det pressade sig framåt med hjälp av arbetarklassen. När de utsugna inte kan uttrycka sitt avvisande öppet går de under jorden och hittar nya sätt att undergräva systemet. Därför lever vi i en period av ständigt närvarande revolution över hela världen. För Trotskij måste revolutionen gälla hela systemet och därmed vara världsomspännande – han hävdade att den oavbrutna revolutionen i sig själv var världsomspännande.

Andra har pekat på att Trotskijs uppfattning om fascismen var ett viktigt bidrag till en förståelse av detta fenomen. Det är uppenbart att han gjorde rätt i att kräva en enhetsfront – till skillnad från stalinisterna som faktiskt förenade sig med nazisterna i regeringen för flera lokala tyska stater. Hans teori om fascismen var raka motsatsen till stalinismens teori, som såg fascismen/nazismen som borgarklassens styre med hjälp av våld. Istället framhöll han att det var småbourgeoisien som styrde – något som den härskande klassen accepterade under en period även om den inte gillade det. (Två framstående tyska kapitalisters liv, Thyssen och Krupp, stöder denna tes. Thyssen stödde Hitler men gick mot hans politik och flydde från Nazityskland bara för att till sist hamna i ett koncentrationsläger. Krupp gick mot Hitler tills han kom till makten.)

Trotskijs diskussion om fascismen är av direkt betydelse idag, eftersom den klargör att den inte kan upprepa sig utan stalinismen och en klassisk småbourgeoisie. Diktatur är en annan fråga. Teorin pekar också på hur förnuftsvidrig en förfallande kapitalism och en kapitalism i övergång är. Den är grundläggande för att förstå epoken i sin helhet. Trotskij utvecklade en speciell förståelse av kapitalismen och knöt samman den med en teori om långa vågor. Jag har diskuterat detta i min bok om Trotskij [*The ideas of Leon Trotsky*, red Ticktin och Cox, London : Porcupine, c1995] men Service har inte en aning om det.

Loser?

Det är märkligt att Bob Service nedlåter sig till den mest banala sortens karaktärsdåd. Han ställer moraliska frågor gällande Trotskijs relation till sina egna familjemedlemmar. Han frågar vad för sorts man det är som överger sin fru och barn i Sibirien för att rymma och sedan hittar sig en ny partner. Han ifrågasätter hans judiskhet, hans förhållande till sin far, etc – allt detta tas upp men lämnar bara läsaren undrande.

Problemet är att varken han eller vi egentligen vet särskilt mycket om dessa frågor. Om Trotskijs far hade varit en revolutionär som lärde sin son att organisera, teoretisera eller verka underjordiskt så vore det viktigt, men det finns inga som helst bevis för det. Vi får höra att Trotskij bagatelliserade sin fars samhällsställning. Det är alltid olyckligt att föra in förenklad psykologi i en historisk redogörelse, men Service insisterar på att avslöja Trotskijs personliga brister, hans arrogans, envishet, tro på sin egen åsikt, etc, som om de vore ett obestridligt, ständigt och nödvändigt drag hos huvudpersonen.

Om Trotskij verkligen vore så arrogant så skulle det snabbt ha säkrat Röda arméns nederlag. Vad är arrogans? Han var verkligen den mest intellektuellt och organisatoriskt begåvade av bolsjevikledarna – det slår Service fast. Trotskij kan mycket väl ha varit föraktfull mot de som hade uppblåsta uppfattningar om sig själv. Utan en genomgripande analys av hans personlighet av sociologer och psykologer är det meningslöst att fälla sådana anmärkningar, försåvitt inte författaren är ivrigt upp-

tagen av att systematiskt svärta ner någon.

Det är betecknande för borgerliga forskare att de ser kampen mellan höger och vänster på 1920-talet som en direkt kamp mellan Stalin och Trotskij där alla grepp var tillåtna. Service försöker hävda att Trotskij inte var någon politiker och därmed en given förlorare. Trotskij gav sig i själva verket utan någon verklig strid. Han var ledare för armén, han hade Lenins stöd och Komsomol stödde honom. De verkliga gammalbolsjevikerna stödde honom. Han kunde tagit makten utan större besvär. Men han menade att det måste ske på ett demokratiskt sätt genom partiet, och på det området förlorade han. Eftersom vi känner till att omröstningarna förfalskades och att Stalin hursomhelst hade öppnat partiet för alla möjliga sorters människor med lite insikt i frågorna, så var det obegripligt.

Trotskij förlorade ingen strid: han utkämpade den aldrig. Han beslutade sig medvetet för att inte ta makten under de aktuella omständigheterna. Han rättfärdigade det med argumentet att Stalin gjordes till det han blev av de som valde ut honom, och att han, Trotskij, skulle ha blivit samma sak. Så när Antonov-Ovsejenko, chefskommisarie för armén, erbjöd honom makten så avvisade han den. För att vara rättvis mot Service är frågan dåligt diskuterad av forskare. Men han tar upp det som bevis för att Trotskij inte var någon politiker.

På amerikanskt affärsspråk, som är en del av nutida historikers slang, var Trotskij en loser. Men det är inte så Trotskij eller en marxist skulle se det. Trotskij ville inte ha makten för dess egen skull: han var en revolutionens soldat, och om det innebar att han var tvungen att kämpa som en del av en opposition för att bevara revolutionen, så var han tvungen att göradet. Han godtog sitt öde. Så mycket för hans arrogans.

Enligt min åsikt och med historiens efterklokhet hade Trotskij fel. Han borde ha tagit makten. Precis som Trotskij själv tror Service att han skulle ha blivit ytterligare en Stalin, men om man inser det dåtida Sovjetunionens dynamik så är det omöjligt. Med det stöd Trotskij hade så skulle han kunnat upprätthålla makten tillräckligt länge för att ändra regimens natur bort från vad den höll på att bli. Om Trotskij hade tagit makten skulle inte nazismen ha lyckats, det skulle inte ha blivit något världskrig, utrensningarna hade aldrig ägt rum, och det är möjligt att skulle blivit en revolution eller en rad revolutioner i Europa och Asien.

Även om ingen annan revolution hade lyckats och Trotskij skulle ha dött som sovjetisk härskare 1953, så skulle världshistorien ha varit helt annorlunda och nästan säkert mer utvecklad än idag. Men ingen kunde föreställa sig det fullständiga barbari som världen skulle drabbas av från och med då. Det var ett direkt resultat av den ryska revolutionen och den efterföljande kontrarevolutionen under Stalin. Trotskij hoppades uppenbarligen på att den sovjetiska vänstern och den sovjetiska arbetarklassen skulle ta makten och avsätta Stalin.

Tyvärr var inte Trotskij *tillräckligt* arrogant för att inse att han hade blivit den ryska revolutionen personifierad, och hans utvisning symboliserade slutet för revolutionen men på ett objektivt och subjektivt ytterst förnedrande och förvirrande sätt. Sovjetunionen under Stalin var varken socialistiskt eller kapitalistiskt, och inte heller ännu en övergång till socialismen. Som ett resultat av det var det inte livskraftigt, men precis som Frankensteins monster hade det varken föräldrar eller någon framtid. Dess härskare betedde sig som galningar, fångade i en mängd tilltrasslade band som de blev alltmer intrasslade i. De försökte hela tiden skära av banden – korta snitt alltså – och förvärrade undantagslöst bara saker och ting.

Dogmatism

Trotskij förväntade sig inte att Sovjetunionen skulle förbli vid liv så länge eller att det skulle ta slut så lätt, så virrigt och så utan framgång. Han sa förvisso att det inte kunde leva vidare i sin stalinistiska form. Han förstod inte den karaktär som Sovjetunionen fick på 1930-talet, men ingen gjorde det heller och kunde inte heller ha gjort det. Han låg alltid efter dess nedgångskurva. Även

det är förståeligt, eftersom han precis som alla revolutionärer var optimist. Service försöker dra poäng på det men går vilse bland sina egna behov att köra över Trotskij.

Det är olyckligt att vissa inom den trotskistiska rörelsen har tagit hans ord som en dogm. Trotskij var själv ingen dogmatiker, för han var inte klar över om Sovjet var planerat, han säger att Sovjetunionens natur inte var fastställd och medger att det krävdes både en social och en politisk revolution. Trotskij ska inte belastas med den enkla formuleringen att planering plus nationalisering är en arbetarstat som därefter måste försvaras kritiskt. Men när Service försöker framställa det som om Trotskij bara envist hävdade begreppet arbetarstat och alltid ville försvara Sovjetunionen, ser han ut som en oppchnervänd dogmatisk trotskist.

Trotskijs första analys av stalinismen har klarat tidens prövningar – att ett samhällsskikt som kontrollerar byråkratin griper makten. Det gav dem kontroll över merproduktionen. Marx talade givetvis om att utvinningen av merproduktionen var central. Trotskij pekade på det men gick inte längre. När han väl hade förlorat sin historiska roll var han inte längre i kontakt med historien, och hans uttalanden återspeglar detta faktum. Men Service missförstår Trotskijs analys och försöker sedan påstå att han antog en mensjevikisk analys av Sovjetunionen, för att på så sätt kunna påstå att han inte var nyskapande. Det är helt enkelt inte sant. Den vanliga mensjevikiska tolkningen av Sovjetunionen var att det var en statskapitalistisk stat. Mensjevikerna kunde inte anta Trotskijs ståndpunkt eftersom det skulle ha inneburit att de hade gjort fel när de inte stödde oktoberrevolutionen.

Robert Service, James D White, Ian Thatcher, Geoffrey Swain och diverse andra har under årens lopp anklagat Trotskij för att fördöma socialismen i ett land samtidigt som han i praktiken tillämpade den. Det ytliga i sådana påståenden gör att man undrar om det är värt mödan att argumentera för motsatsen. Stalinisterna, som Service inte tillhör, har alltid påstått att Lenin ville bygga socialismen i Sovjetunionen. Men det finns inga bevis för det, utom de som Stalin hittade på eller miss-tolkade. Själva handlingen att gripa makten i en del av världen (Sovjetunionen var inte ett enda land) innebar verkligen att bolsjevikerna upprättade en bas, och precis som alla baser måste den byggas upp, befästas, göras beboelig, etc. Man måste ingå överenskommelser. Det har ingenting med socialism att göra. I den mån en sådan bas skulle hjälpa till att upprätta socialismen över hela världen även om den sopades undan och byggdes upp på nytt, så kan man i vaga termer tala om att bygga socialismen. Det är inte samma sak som att säga att socialismen upprättades i Sovjetunionen.

Det är löjligt att påstå att handlingen att återuppbygga det ödelagda Sovjetunionen i sig själv utgjorde ett uppbygge av socialismen. Givetvis kunde bolsjevikerna inte heller återuppbygga det som ett vanligt kapitalistiskt land, och det var det tragiska, det som underlättade Stalins väg till makten och stalinismen. Det är värt att påpeka att Trotskij uttryckligen kritiserade vänsteroppositionens ekonomiske teoretiker och sin nära vän fram tills han kapitulerade, Preobrazjenskij, för att denne i viss mån var osäker på begreppet socialism i ett land. Preobrazjenskij tillbakavisade det och visade att det var tekniskt omöjligt med ett ekonomiskt återuppbygge utan hjälp. Trotskij kritiserade den nya ekonomin, men han kunde lika väl ha anmärkt på Preobrazjenskijs drömmar om ett på egen hand framgångsrikt Sovjetunionen som sedan når socialismens begränsningar i ett land och tar sig an världen.

Det är inte förvånande att de som inte förstår marxismen heller inte förstår socialismens själva innebörd. Eftersom både kapitalismen och socialismen är världsomspännande system är det bara möjligt med en världsomspännande förändring. Den kan börja varsomhelst men den kan inte hålla sig vid liv i någon del av världen förrän socialismen har etablerat sig som ett historiskt överlägset system.

En ytlig historiker eller författare tar de ord som används för vad de är värda utan att jämföra dem med motsägande uttalanden, som ofta görs vid samma tidpunkt. Det är i själva verket en av bokens största brister att Service inte letar efter mer än en källa för kontroversiella citat, och inte försöker gräva djupare än dessa citat. Som vi vet kan personer säga alla möjliga saker, eller handla på alla möjliga sätt, men det är historikerns uppgift att avgöra den tanke eller aktionsform som utgör

kärnan i deras verksamhet eller varande, om det alls finns någon.

Efterklokhet

Trotskij räddade Tjernov från folkmassorna i juli 1917, men Service berättar för oss att han bara gjorde det för att undvika förföljelser mot vänstern, och underförstått inte på grund av att han var en hygglig människa. Hur vet han det? Kunde Trotskij verkligen ha varit så beräknande då, och för den delen så övertygande, utan att ha någon sorts vanlig mänsklighet i sitt tal?

Det finns nästan inte ett enda stycke utan spydiga anmärkningar som återspeglar författarens ihärdiga antitrotskistiska fientlighet. Denna bok är sannolikt ensam i sitt slag om att innehålla mer personkritik av Trotskij än någon annan. Men få av dem låter vettiga. Som vi visat ovan får vi höra att Trotskij bestämde sig för en karriär som politiker. Idag, då ordet ”politiker” frammanar en bild av korruption, förräderi mot principer, män och kvinnor med åsikter som anpassas efter behov, etc, så är det en förolämpning. Men en marxist kan inte se hängivelse mot saken som en karriär. Politiker har förvisso karriärer men det är ingen karriär att vara yrkesrevolutionär, som dömer en till ett liv av ständigt tiggeri, otrygghet och ständig osäkerhet. Ur Services perspektiv var Trotskij uppenbarligen en misslyckad politiker eftersom han förlorade mot Stalin. Han var en loser.

Service går igenom åren av opposition mot Stalin men verkar inte förstå karaktären på denna opposition. Han ser det som en sorts halvdemokratisk debatt. Han frågar sig inte varför Trotskij brydde sig om den eftersom den till så stor del var en charad. Om Trotskij satte sig och läste böcker under mötena varför deltog han då överhuvudtaget på dem? Uppenbarligen hoppades Trotskij att om han hängde i så skulle saker och ting förändra sig till det bättre. Han kanske hoppades förgäves. Diskussionerna inom vänsteroppositionen på den tiden, som ägde rum i hemlighet vid privata promenader eller kanske hemma, finns inte kvar, men vi vet att åtminstone vissa var mindre optimistiska och såg att oktoberrevolutionen hade lidit ett nederlag som tillsammans med socialdemokraternas förräderi hade inlett decennier innan socialismen kunde gå framåt igen. Trotskij kan inte ha varit omedveten om dessa åsikter.

I backspegeln vet vi att situationen var värre för civilisationen än någon kunde tänka sig, men ingen kunde förutse stalinismens och nazismens framtida färd. Den enda kritik man kan rikta mot Trotskij är att han inte var tillräckligt ”arrogant”. Han förkroppsligade oktoberrevolutionen – inte bara som historisk person utan som en levande människa vars erfarenheter hade blivit en del av honom och givit honom den nödvändiga förståelse – vissa skulle kunna säga klokhet – som kom med det. Han var helt igenom ärlig och uppriktig och kunde aldrig ha köpts som Stalin.

Han borde ha litat på sig själv tillräckligt mycket för att ta på sig det ansvar som han fick sig förelagt, först av Lenin som premiärminister och sedan på nytt av Lenin i sitt ”testamente” eller strax innan han dog. Problemet med revolutionen var att det inte fanns någon som kunde jämföra sig med Lenin och Trotskij intellektuellt, organisatoriskt eller vad gäller övergripande förmåga, så när Lenin väl hade dött fanns det ingen annan som kunde tvinga Trotskij att bekänna färg. Han underskattade Stalin och stalinismen och trodde att Bucharin och borgarklassen var huvudfienden. Även om den yttersta motståndaren var borgarklassen, så visade det sig att han hade fel om Bucharin som främsta motståndare, delvis på grund av Stalin själv, vars sociala bas uppstod mycket snabbt.

Trotskij gav sitt liv, alla sina många förmågor och begåvning, för mänsklighetens skull. Han gjorde misstag och missbedömningar, som alla måste göra, men vid tiden för revolutionen hade mänskligheten tagit ett jättekliv framåt. Även om vi delvis har kastats tillbaka så finns möjligheterna kvar och kapitalismen är fortfarande dödligt sårad.

Revolutionärer skapas, de föds inte. Trotskij och Lenin skaffade sig sin förståelse och sin förmåga att hjälpa den revolutionära vågen genom att engagera sig i arbetarrörelsen. När vågen ebbar ut

driver på samma sätt de gamla ledarna iväg och de måste med nödvändighet förlora en del av sin gamla pålitlighet. Men bara en människohatare kan anklaga dem för det ena eller andra felsteget.

(Översättning från engelska, Göran Källqvist.)